

CƏFƏR CABBARLI

AYDIN

/ 5 pərdəli dram /

QANUN NƏŞRİYYATI

Əsərdə yeni düşüncəli bir insanın cəmiyyətlə qarşıdurması təsvir edilir. Aydın köhnə adət və baxışlara qarşı çıxan bir obrazdır. Müəllif maarifçilik və azad düşüncə ideyalarını önə çəkir. Hadisələr cəmiyyətin yeniləşmə prosesini əks etdirir. Əsər insan azadlığı və tərəqqi mövzularını əks etdirir.

AYDIN

/ 5 pərdəli dram /

OYUNDAKILAR:

Aydın – 22-25-29 yaşlarında bir gənc.

Gültəkin – 19-22-26 yaşlarında oxumuş bir azərbaycanlı qızı.

Surxay – Aydınla həmyaş, həmməktəb, onun yoldaşı.

Dövlət bəy – Milyoner oğlu, gözəl, gənc bir oğlan.

Böyükxanm – Dövlət bəyin arvadı.

Balaxan – dövlət görməmiş, təsadüfi zənginlikdən quduran savadsız, kobud bir adam.

Novruz bəy – sərvət içində böyümüş, incə məcazlı, ağırətəbiətli bir adam,

35 yaşında.

Mirzə Cavad – köhnə yaltaq mühərrir, 45 yaşında.

Susanna – şantan qadını.

Pirqulu – sət təbiətli, mətin iradəli bir adam, 28 yaşında.

Səlim – azacıq qorxaq, qulluq göstərməyə can atan, 45 yaşlı, sadə ürəkli bir işçi.

Qulam – 35 yaşında bir işçi. Şantan lakeyi.

Qurban – Dövlət bəyin keşikçisi, bir qart ləzgi.

İlyas – Surxayın yoldaşı.

BİRİNCİ PƏRDƏ

Yoxsulcasına döşənmiş üç qapılı bir otaq.
Sol divarda Gültəkinin böyüdülmüş görkəmi,
altında dolab, üzərində tar, sağda dördbucaq,
solda isə girdə miz.

Aydın. Bu, yaşadığım mühit və həyat şərtlərinin mənə verdiyi tərbiyədir. Mən çocuqkən yetim qaldığımdan, bircə bacımdan başqa kimsə mənə baxmazdı. Bacımın əri və günüsü həmişə məni və mənim üstümdə yazıq bacımı danlayar, kimsə məni insan bilməzdi. Bircə zavallı bacım mənim günümə yanar, məni oxşayardı. Sonradan qəza bir kənd müəllimi vasitəsilə məni məktəbə sövq edincə, çocuq könlümdə bir arzu oyandı. Mühitdən intiqam almaq və bacımı sevindirmək üçün varlı, həşəmətli bir adam olmaq... Daha sonra Çingiz xan və Napoleon kimi məşhur simaları öyrəninə, bu arzu böyüdü. Mən istəyirdim bütün dünya mənimlə hesablaşsın, küçələrdən keçərkən, Aydın gəlir deyə, xalq məni

barmağı ilə göstərsin. Mən istəyirdim əyilmədən kimsə yanımdan keçməsin. Mən istəyirdim bütün bəşəriyyət mənim fikrimə tapınsın...

Surxay. Sən gözlə, bir az da böyüsən, allahlıq fikrinə düşməyəsən.

Aydın. Bəli! Böyüdükcə, bu arzu da böyüyürdü. Həyata yanaşınca, içindəki təzadları, birinin varlı, birinin yoxsul, kiminin hakim, kiminin məhkum olduğunu görünəcə, bu arzu dəyişib, bir fikrə çevrildi: bütün yaşayışda bir inqilab yaratmaq. Mən diriliyi yeni əsaslar üzərində qurmaq üçün bütün bəşəriyyəti qan dənizlərində çimdilib, insanlığın çeynənmiş sümükləri üzərində sağ qalacaq beşyaşlı səbilər üçün, səadət sarayları tikdirmək istəyirdim.

Surxay. Amma...

Aydın. Amma nə etmək ki, əsrimizdə şöhrət və böyüklük qapalı bir evdədir ki, yiyəsi altun, açarı təsadüf, qorucusu isə ölümdür. Açarsız yanaşınca, ölümlə pəncələşmək lazım gəlirdi ki, burada da əvvəlləri bacım, sonralarda o. (*Görkəmi göstərərək.*) O məni susdurub, həyata təslim olmağa məcbur etdi. Ox, neçin o məni sevdi!

Surxay. Sən sevməyə idin.

Aydın. Mən sevirikən də belə düşünürdüm. Mən istəyirdim ki, sevdiyim məni sevməsin. Ona çatmaq

ümidilə yüksəlmək, çırpınmaq, çarpışmaq, yuxusuz gecələr, qanlı vuruşmalar, əzab, göz yaşları, mübarizə... nəhayət, napoleonvarı, yurduma dönərkən, istiqbalıma çıxmış qızlar tərəfindən başıma səpilən çiçəklər altında məni görməsini və hesablaşmaq əlaməti olaraq, ancaq gülümsəməsini istəyirdim. Yorulurkən, ümidilə qüvvətlənib durmaqsızın irəli, dayanmaqsızın yüksəklərə! Yenə iztirab, yenə göz yaşları. Yalnız ölərkən, son nəfəsdə dodaqlarımı dodaqlarına sıxıb: mən bir həqiqətəm, mən bir heç deyiləm! – deyə, qalibiyət və iftixar sevinclərində boğulub ölmək istəyirdim.

Surxay. Yaxşı oxuyursan, amma bizim toyuğun qaqqıltısı heç olmazsa bir yumurta ilə təmin olunduğu üçün, daha maraqlıdır. Sənin isə düşündüyün fədəmdəmə, istəklərin damdan dama, etdiklərinə gəlincə, əski tas, əski hamam.

Aydın. Bəli! Çox təəssüf, elədir. Fəqət. (*Görkəmi göstərərək.*) O... hamısı o... o mənim qaranlıq fəzalarda parlaq ulduzlara doğru çırpınan qanadlarımı qırdı. Məni məhv etdi, məhv...

Surxay. Nankor!.. Sən bilirsən ki, bütün dünya ona dövtələb idi, o isə hamısını – atasını, anasını belə atıb, sənin kimi yoxsul, şaşqın bir çocuğa gəldi, verdiyi bir kəlmə sözdən dönmədi. Fəqət... sən!..

Sənin səadətinin özül daşları bir çoxlarının göz yaşlarından yapılmışkən...

Aydın. Mənim könlüm fikrimə tabe olsaydı, mən o səadəti yalvararaq, istəyənlərə təslim edərdim.

Surxay. Sən nankorsan! Uyğusuz gecələrdə göz yaşları ilə islanmış, ayrılıq fəryadlarını qucmuş olsaydın...

Aydın. Zavallı dostum! Sən də...

Surxay. Sus, Aydın! Gültəkinin o şairanə heyətinə, o füsunkar gözəlliyinə hər kəs pərəstiş edir. Fəqət bir şairin, bir rəssamın ilk baharın gözəlliyinə qarşı pərəstişinə and içirəm ki, mən heç bir vaxt sənə rəqib olmaq fikrində olmamışam, fəqət başqaları...

Aydın. Siz həyatı anlamırsınız. Sevdini alanlar altun qəfəsə bağlanmış bir bülbüldən başqa heç bir şey deyildir. Halbuki, mənə, səbətlər bucağında yaşayıb hər çiçəkdən bir şəhd alan bir arı kimi olmaqdan, böyük səadət yoxdur. O bir çiçəyi xoşlar, qonar, doyar, qalxar, başqasını bəyənər, ona doğru yönələr. Könlü tənəvvə düşkünüdür.

Surxay. Bu, əxlaqsızlıqdır!

Aydın. Təbiət özü əxlaqsızdır. Gülabını çəkdiyini bir çiçəyin küçəyə atılmış əzgin, solğun yarpaqları ilə neçə gün əylənə bilərsən? Kaş dediyin o şairanə heyətə, o füsunkar gözəlliyə, uzaqdan-uzağa pərəstiş edənlərdən biri də mən olaydım.